

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА**

**Факультет історії та міжнародних відносин
Кафедра історії України та спеціальних галузей історичної науки**

І. І. Мартинчук, О. В. Отземко

**МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ**

для студентів ОП «Історія та археологія»

**Вінниця
2020**

УДК 378.09:902(072)

М 292

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету історії та міжнародних відносин
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(протокол № 6 від 22.01.2020^ор.)*

Рецензенти:

І. В. Пятницькова, канд. іст. наук, доцент кафедри історії України та спеціальних галузей історичної науки;

І. В. Петрова, канд. іст. наук, доцент кафедри всесвітньої історії та археології.

М 292 Методичний комплекс педагогічної практики для студентів спеціальності «Історія та археологія» / уклад. І. І. Мартинчук, О. В. Отземко. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 44 с.

Методичний комплекс містить рекомендації щодо організації та проведення навчальної практичної підготовки (педагогічної) студентів спеціальності 032 Історія та археологія.

Тривалість педагогічної навчальної практичної підготовки складає чотири тижні у VIII семестрі. Проведення практики сприятиме формуванню у студентів навичок професійної діяльності вчителя історії, набуттю практичних вмінь в педагогічній навчально-виховній діяльності.

Видання орієнтоване на студентів 4 курсу спеціальності «Історія та археологія» СО «Бакалавр».

ЗМІСТ

МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ	4
ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ.....	6
ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОГО ВІДДІЛЕННЯ.....	10
ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ	13
ДОДАТКИ.....	22

МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

Освітньою програмою «Історія та археологія» СО «Бакалавр» спеціальності 032 Історія та археологія, а також навчальними планами підготовки фахівців СО «Бакалавр» передбачене проведення на четвертому році навчання (VIII семестр) педагогічної практики.

Практика – це частина освітньої програми підготовки фахівців, спрямована на формування та розвиток у здобувачів вищої освіти професійного вміння приймати самостійні рішення в умовах конкретного закладу середньої освіти, опанування сучасних методів і форм організації праці, виховання у майбутніх фахівців потреби систематично оновлювати і підвищувати рівень своїх знань та творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

Організація педагогічної практики для студентів факультету історії та міжнародних відносин здійснюється відповідно до:

- Закону України «Про вищу освіту» (2014);
- Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України (1993);
- Положення про практику, стажування та працевлаштування здобувачів вищої освіти Донецького національного університету імені Василя Стуса (2018);
- робочих навчальних планів СО «Бакалавр» спеціальності 032 Історія та археологія;
- освітньої програми «Історія та археологія» СО «Бакалавр» спеціальності 032 Історія та археологія.

Для проведення педагогічної практики обираються базові установи – організації та заклади освітньої галузі, на яких студенти Університету можуть проходити практику. Бази практики повинні мати у своєму складі фахівців, що виконують роботи відповідно до профілю підготовки здобувача вищої освіти.

Основне призначення методичного комплексу – чітко спланувати та регламентувати діяльність студентів і викладачів у процесі організації та проходження педагогічної практики.

Метою педагогічної практики є розвиток у студентів уміння здійснювати навчання історії в загальноосвітніх навчальних закладах на базі сформованих у них загальних і спеціальних компетентностей, знань з основ теорії методики, педагогіки та психології, вміння поєднувати теоретичні знання з методики викладання історії з практичною діяльністю, забезпечення практичного пізнання студентами закономірностей професійної діяльності та опанування способів її організації, вміння вирішувати конкретні методичні завдання згідно з умовами педагогічного процесу, виховання у студентів потреби систематично оновлювати свої знання і творчо застосовувати їх у практичній діяльності.

Найважливішим завданням педагогічної практики є:

- поглиблення зв'язку теоретичних знань на основі практичного навчання з реальним педагогічним процесом, використання їх у розв'язанні конкретних навчальних і виховних завдань, формування у студентів психологічної готовності до роботи в загальноосвітніх навчальних закладах;

- формування у майбутніх вчителів педагогічних умінь та навичок практичної готовності до роботи в загальноосвітніх навчальних закладах;
- формування у майбутніх вчителів педагогічних умінь та навичок практичної діяльності в навчально-виховних закладах, потреби в безперервній педагогічній самоосвіті;
- опанування сучасних методів і форм педагогічної діяльності, нових прогресивних технологій навчання;
- формування творчого дослідницького підходу до педагогічної діяльності.

Педагогічна практика є важливою складовою підготовки фахівців СО «Бакалавр» і передбачає залучення студентів до виконання конкретних завдань, які постають в діяльності школи, класу, ознайомлення з діяльністю класного керівника, системою роботи закладу освіти, вивчення учнів і колективу класу, участь в поточній навчально-виховній роботі вчителя і класного керівника.

Під час практики студенти виконують самостійно основні види навчально-виховної роботи: проводять всі види занять з учнями, ознайомлюються з роботою вчителя зі спеціальності, беруть участь у виховній роботі з учнями й методичній роботі вчителя.

Головним критерієм оцінки результатів педпрактики є рівень сформованості професійно значущих і педагогічних умінь та рівень професійної спрямованості майбутніх вчителів.

Для виконання завдань дослідницького характеру під час педпрактики студентів 4 курсу СО «Бакалавр» розроблені основні питання системного аналізу і самоаналізу уроку та узагальнення досвіду вчителя.

Студенти повинні виконати такі практичні завдання:

- з організаційної роботи (ознайомлення з системою організації навчально-виховного процесу у закладі освіти);
- з навчальної роботи (проведення пробних та залікових уроків);
- з виховної роботи (проведення виховних заходів за планом класного керівника чи закладу освіти);
- з психолого-педагогічної роботи (складання характеристики на певного учня чи учнівський колектив);
- з науково-дослідної діяльності за фахом.

Зазначені роботи розподілені на два змістовні модулі залежно від специфіки їхньої організації.

У результаті практики студенти повинні:

уміти: самостійно готувати і проводити уроки з історії в 5–10 класах закладу середньої освіти; організовувати, виконувати роботу класного керівника; керувати позаурочною роботою з предмету; проводити класні та позакласні виховні заходи; застосовувати технічні засоби в навчально-виховному процесі; проводити індивідуальну навчально-виховну роботу; випускати стіннівки, альбоми, монтаж, створювати прості наочні приладдя; аналізувати уроки й позаурочні заходи; здійснювати психолого-педагогічне вивчення учня (учнівського колективу).

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ ДЕННОГО ВІДДІЛЕННЯ

Педагогічна практика студентів денного відділення має на меті:

- поглиблення і закріплення теоретичних знань, набутих студентами у ЗВО, формування умінь та навичок педагогічної праці;
- розвиток у студентів умінь і навичок самостійного проведення навчально-виховної роботи з учнівським колективом та окремими учнями;
- спонукання студентів до професійного самовдосконалення, педагогічної творчості та науково-дослідницької діяльності.

Завдання практики:

- застосування теоретичних знань на практиці;
- подальший розвиток навичок спостереження і аналізу навчально-виховної роботи;
- формування вміння проводити уроки різного типу із застосуванням різноманітних методів, які активізують пізнавальну діяльність учнів, а також проводити позаурочну роботу зі спеціальності;
- ознайомлення з роботою класного керівника, діяльністю дитячих організацій;
- проведення індивідуальної роботи з учнями і батьками;
- закріплення інтересу до педагогічної професії.

Зміст практики

1. *Установча конференція*, під час якої студенти ознайомлюються з метою, змістом педагогічної практики, індивідуальними завданнями та формами звітності.

2. *Ознайомлення студентів з системою роботи закладу освіти (школи та класу, за яким вони закріплені):*

- зі специфікою діяльності цього закладу освіти;
- із системою виховної роботи класного керівника, вивчення плану його роботи;
- з планами роботи вчителів-предметників, відвідування їхніх уроків;
- зі шкільними кабінетами та їхнім обладнанням.

3. *Вивчення учнівського колективу, в якому буде працювати практикант:*

- вивчення вікових та індивідуальних особливостей учнів, їхніх нахилів та інтересів, рис характеру, взаємовідносин у класі під час навчально-виховного процесу, шляхом вивчення документації, бесід з учнями, спостереження;
- бесіди з класним керівником, вчителями, які працюють в цьому класі, батьками;

- складання психолого-педагогічної характеристики особистості учня.

4. *Навчально-методична робота:*

- вивчення навчального процесу на основі відвідування уроків різних вчителів з метою вивчення вимог до учнів, різноманітних методів організації пізнавальної діяльності та виховання учнів на уроках, виявлення міжпредметних зв'язків і можливостей їхнього використання на уроках зі свого предмета;

- відвідування всіх уроків і позаурочних заходів з предмета;
- підготовка планів-конспектів уроків всіх типів із застосуванням різних методів активізації розумової діяльності учнів;
- проведення уроків в закріплених класах;
- психолого-педагогічний аналіз проведених уроків методистом, вчителем, студентами, їхній самоаналіз;
- організація індивідуальної роботи з учнями в позаурочний час: додаткові заняття з учнями, перевірка зошитів, контрольних робіт;
- ознайомлення з методикою проведення факультативів, гуртків зі свого предмета, участь у їхній роботі;
- проведення предметних тижнів з наданням їм виховної спрямованості;
- виготовлення наочних посібників та дидактичних матеріалів, оформлення кабінету.

5. *Виконання функцій та обов'язків помічника класного керівника, здійснення позакласної виховної роботи:*

- складання індивідуального плану виховної роботи з класом відповідно до плану роботи класного керівника та інтересів учнів класу;
- проведення поточної організаційно-педагогічної роботи (контроль за відвідуванням уроків, організація чергувань тощо);
- постійне спілкування з учнями, проведення індивідуальної роботи з ними;
- підготовка та проведення позакласних виховних заходів;
- ведення класного журналу, оформлення іншої документації, перевірка щоденників тощо;
- участь у роботі з батьками учнів, підготовці та проведенні батьківських зборів.

6. *Регулярне відвідування уроків і позакласних виховних заходів, які проводяться студентами групи, участь в їхньому обговоренні.*

7. *Оформлення щоденника практики, звіту та іншої необхідної документації.*

8. *Підсумкова конференція, під час якої студенти звітують групами про систему виховної роботи школи, дослідницьку проблему, над якою працює навчальний заклад, а також про результати виконання дослідницького завдання.*

Завдання дослідницького характеру під час педагогічної практики:

1. Провести: системний аналіз уроків історії учителя (студентів) і дати оцінку їхньої ефективності; зробити самоаналіз проведеного уроку.

2. Узагальнити досвід учителів з використання на уроках історії інноваційних методів і прийомів.

Оцінка професійних умінь студентів за час кваліфікаційної педагогічної практики в закладі освіти

I. Теоретична підготовка:

- знання історичного матеріалу відповідно до шкільної програми, підручників;
- обізнаність з предмету для організації і проведення позакласної роботи (гурткова робота, факультатив, підготовка до олімпіад).

II. Методична підготовка:

- уміння скласти тематичне планування теми;
- уміння відібрати матеріал для конкретного уроку;
- уміння відібрати завдання для уроку з урахуванням їхніх функцій у формуванні й сприянні засвоєнню знань;
- уміння скласти набір завдань і вправ для засвоєння відповідного розділу програми з урахуванням диференційованого підходу;
- уміння грамотно з погляду методики працювати з проблемою на всіх етапах її розв'язання;
- уміння організовувати роботу учнів при вивченні теоретичного матеріалу;
- уміння розробити систему контролю і оцінки виконання учнями усіх видів робіт, прийоми опитування;
- уміння виконати аналіз помилок, яких припустилися учні;
- уміння формування в учнів усного та письмового історичного мовлення, навичок користування умовно-графічними засобами;
- знання з методики роботи з домашнім завданням;
- уміння раціонально використовувати інноваційні методи навчання на уроках історії (зокрема комп'ютер).

III. Педагогічні уміння:

- уміння виконати самоаналіз уроку;
- уміння виконати аналіз уроку товариша, вчителя.

IV. Професійні якості особистості:

- уміння організовувати роботу учнів на уроці;
- уміння створювати атмосферу взаємодії та співпраці з учнями;
- уміння утримувати увагу учнів.

V. Ставлення до справи:

- дисциплінованість;
- ініціатива і самостійність у підготовці до уроку;
- намагання підвищувати професійний рівень;
- культура спілкування з товаришами, вчителями.

Звітність:

1. Індивідуальний план роботи.
2. Щоденник педагогічних спостережень.
3. Конспекти залікових уроків (2).
4. Розробка позакласного виховного заходу.
5. Психолого-педагогічна характеристика учня.
6. Виконання завдань дослідницького характеру.
7. Характеристика-оцінка студента-практиканта керівником практичної підготовки від бази практики.
8. Звіт про проходження практики.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОГО ВІДДІЛЕННЯ

У системі підготовки майбутніх вчителів практика є складовою навчально-виховного процесу і забезпечує безперервність та послідовність формування умінь і навичок, професійне становлення педагога.

Мета педагогічної практики: завершення підготовки студентів до викладання історії в закладах освіти I–III рівнів акредитації.

Тривалість практики складає 4 тижні за навчальним планом денного відділення і розкладом занять.

Студенти можуть проходити практику в закладах середньої освіти за місцем роботи чи за місцем проживання.

Зміст педагогічної практики:

а) Навчально-виховна робота.

1 тиждень:

Ознайомлення з організацією вивчення історії в школі: завуча з навчальної роботи, вчителя, навчального кабінету, розкладу занять, бібліотеки; рівнями вивчення історії (базовим, поглибленим, профільованим).

Ознайомлення з роботою вчителя історії в закріпленому педагогічному колективі: підготовка вчителя до занять, розробка планів уроків (конспектів), використання методів і засобів навчання для організації навчальної діяльності учнів.

Ознайомлення з учнями класу (групи) і методикою вивчення здібностей, потреб, інтересів та можливостей учнів.

Спостереження уроків учителя історії та інших учителів, які працюють в класі (групі).

Розробка плану проходження практики по дням і тижням.

2, 3 тижні:

Підготовка і проведення навчальних занять в класі (групі) за шкільним розкладом уроків.

Участь у виховних заходах з учнями за планом класного керівника і вчителя історії.

4 тиждень:

Підготовка і проведення залікових уроків. Підбиття підсумків педагогічної практики. Завершення оформлення документів для звіту щодо проходження практики.

б) Матеріали звіту про проходження практики.

Протягом практики студенти заповнюють щоденник практиканта, примірник якого надається студенту кафедрою.

У щоденнику ведеться облік виконаних навчально-виховних заходів з оцінкою керівника бази практики.

в) Оцінка практики.

Практика оцінюється факультетським керівником на основі спостереження роботи практиканта і відгуків керівників практичної підготовки від бази практики.

Крім цього, студент обов'язково надає конспект одного залікового уроку та позаурочного / виховного заходу. Головний критерій: знання студентів методичної бази та уміння використовувати її в педагогічній діяльності; виявлення творчості в своїй роботі.

ЗМІСТОВІ МОДУЛІ

Зміст педагогічної практики повинен охоплювати такі напрями навчально-виховного процесу: навчально-методичну (зокрема факультативні заняття і позаурочну роботу зі спеціальності), виховну, науково-дослідну та індивідуальну роботу.

Навчально-методична робота (50 б)

- вивчення системи роботи закладу освіти;
- навчання умінню застосовувати на практиці принципи єдності навчання і виховання, формулювати і конкретизувати навчальні, розвиваючі та виховні задачі уроку, виділяти в змісті навчального матеріалу основні світоглядні поняття;
- опанування професійно-педагогічних умінь проведення системи позаурочної роботи з предмету(-тів);
- опанування методики здійснення індивідуального підходу до учнів, способів і методів роботи із сильними, слабкими, педагогічно занедбаними учнями;
- вивчення методики і техніки проведення уроку, інших форм організації навчання (лабораторних, семінарських і практичних занять);
- набуття навичок підходу до професійно-педагогічної діяльності;
- вивчення передового педагогічного досвіду роботи вчителя (викладача) з предмету(-тів) і навчально-виховної установи загалом за єдиною науково-методичною проблемою;
- виконання завдань з НДРС.

Виховна робота (40 б)

- ознайомлення з плануванням і опанування основ методики організації виховної роботи закладу освіти;
- ознайомлення з роботою класного керівника (вихователя) закладу освіти;
- набуття навичок самостійного ведення виховної роботи з учнями з урахуванням їхніх вікових, індивідуальних особливостей;

- вивчення за допомогою сукупності психолого-педагогічних методів вікових та індивідуальних особливостей учнів, складання психолого-педагогічних характеристик;
- формування умінь педагогічно правильно будувати свої відносини з учнями, їх батьками, колегами;
- опанування умінь і навичок суспільно-педагогічної роботи, виховання якостей соціально активної особистості вчителя;
- проведення масових заходів у колективі учнів закладу освіти, серед батьків;
- надання допомоги учням у проведенні масових заходів, створення різних засобів наочної агітації на актуальні політичні і соціально-економічні, культурні теми.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Головні напрями діяльності практиканта:

1. Відвідування навчальних занять, що проводить керівник практики від базового закладу освіти, для вивчення досвіду й методів викладацької роботи.
2. Відвідування занять, що проводять студенти-практиканти, із подальшим обговоренням та письмовим рецензуванням.
3. Опанування методики підготовки до навчальних занять.
4. Самостійне проведення уроків та позаурочних заходів.

Педагогічну практику студенти 4 курсу СО «Бакалавр» проходять у закладах освіти I–III рівнів акредитації.

Керівництво базових закладів освіти закріплює студентів за вчителем відповідного фаху, який здійснює безпосередній контроль за проходженням практики й оцінює її разом з викладачем-методистом від Університету.

Керівник-методист практики з відповідної кафедри факультету надає всебічну консультативну допомогу практиканту, здійснює загальний контроль підготовлених студентами навчально-методичних матеріалів, контактує з вчителем, за яким закріплено студентів-практикантів.

Тривалість практики складає 4 тижні.

До початку самостійного проведення навчальних занять студент надає керівникові від базового закладу освіти методичні розробки практичних занять або уроків. Обсяг методичних розробок практичних (семінарських) занять, уроків – 5–7 сторінок. Після погодження методичних розробок із керівником студент допускається до самостійного проведення занять.

Обсяг відвіданих студентом-практикантом аудиторних занять, що проводилися керівником практики від базового закладу освіти чи іншими студентами-практикантами, становить не менш ніж 12 академічних годин.

Обсяг проведених під час педагогічної практики аудиторних занять складає не менш ніж 8 академічних годин.

На залікових заняттях мають бути присутні керівник практики від базового закладу освіти, студенти-практиканти. Після закінчення заняття проводиться обговорення, в якому беруть участь всі присутні. Під час обговорення висловлюються зауваження теоретичного (стосовно змісту уроку) та методичного (якість подачі матеріалу, управління аудиторією, активність учнів, використання технічних засобів навчання тощо) плану. Студенти-практиканти фіксують свої зауваження письмово у вигляді рецензії, керівник практики від базового закладу освіти надає характеристику з рекомендованою оцінкою.

Забезпечення якісного проведення практики передбачає виконання ряду **організаційних заходів:**

1. Кафедра встановлює бази практики.
2. Керівник розподіляє студентів за місцем проходження практики.

3. Керівник від кафедри та представник від бази практики обговорюють та складають програму практики.

4. Педагогічна практика починається з організаційних зборів за участю керівників практики від факультету та студентів 4 курсу. На зборах обговорюються заходи з організації, проведення та контролю успішності практики, програми практики, методичні вказівки, права та обов'язки практикантів, керівників від баз практики, керівників від факультету, загальні вимоги щодо оформлення звітної документації.

5. На період проходження практики керівником практики від кафедри або від факультету призначається староста групи, яка проходила практику на певній базі.

6. Старости зобов'язані вести облік відвідувань, забезпечувати навчально-виробничу дисципліну студентів-практикантів, своєчасно доводити інформацію про доручення керівника до групи.

7. Протягом практики безпосередній керівник від кафедри та безпосередній керівник від базового закладу освіти повинні приймати проміжні звіти студентів.

8. Після закінчення навчальної практики усі студенти здають звітну документацію безпосереднім керівникам практики від кафедр.

9. Педагогічна практика зараховується студентам, які успішно виконали програму практики, вчасно подали звітну документацію і якісно доповідали на засіданні кафедри. В деяких випадках можливе проведення конференції для захисту звітів.

Загальне керівництво педагогічною практикою здійснює декан факультету та факультетський керівник практикою, який призначається розпорядженням декана факультету.

До обов'язків факультетського керівника входить підготовка наказу про практику, загальне керівництво нею та координація методичного керівництва з боку кафедр. По закінченню практики факультетський керівник за результатами обговорення практики на засіданнях кафедр готує письмовий звіт декану.

Керівництво практикою студентів за кожною кафедрою покладається на завідувачів кафедр, які планують розподіл студентів-практикантів між викладачами-методистами, а також здійснюють контроль за проходженням практики.

Безпосереднє керівництво педагогічною практикою кожного студента виконує викладач-методист, якого призначає кафедра відповідно до педагогічного навантаження. До обов'язків викладача-методиста входить допомога студенту-практиканту у виконанні завдань практики, їхня оцінка, звіт про проходження практики.

Перелік орієнтовних тематичних завдань для педагогічної практики

№ з/п	Найменування видів робіт	Обсяг роботи
Організаційно-методична робота (10 б.)		
1	Складання індивідуального плану роботи на період проходження практики	1 інд. план
2	Оформлення звітної документації про виконану роботу	1 звіт
3	Самостійне ознайомлення зі специфікою та напрямками роботи навчального закладу (за допомогою методичних літературних джерел та мережі Інтернет)	
4	Робота в бібліотеці, самопідготовка. Аналіз необхідних для підготовки до проведення урочних та семінарських (практичних) занять літературних джерел	>10 джерел
5	Спрямувати власну навчальну діяльність на активне опанування методів підготовки до навчального заняття, а також опанування методів ораторської майстерності, формування навичок та готовності виступу перед аудиторією	
6	Самостійна підготовка рецензії на проведені навчальні заняття інших практикантів	2 рецензії
7	Консультації в навчально-методичних та наукових центрах, з викладачами-методистами, керівниками практики	За потреби
Навчально-педагогічна робота (50 б.)		
8	Спостереження за навчально-виховною роботою, яка проводиться в закладі освіти	
9	Відвідування урочних та семінарських занять керівника від бази практики та іншого студента-практиканта	Не менш ніж 12 акад. год.
10	Самостійне проведення пробних урочних занять	2–4 акад. год.
11	Самостійне проведення урочних та практичних (семінарських) занять	6–8 акад. год.
Позаурочна діяльність (40 б.)		
12	Підготовка та проведення бесіди з учнями та їхніми батьками для спонукання до більш детального та поглибленого вивчення психологічних дисциплін та інші заходи	За календарним планом закладу освіти

Основні обов'язки студентів під час проходження практики:

Студенти-практиканти зобов'язані:

- до початку практики одержати консультацію керівника практики від ЗВО щодо оформлення необхідних документів (під час установчої конференції з практики або в індивідуальному порядку);
- вивчити і суворо дотримуватися правил охорони праці і техніки безпеки;
- своєчасно прибути на базу практики, дотримуватися встановленого розпорядку занять;
- у повному обсязі виконати всі завдання програми практики, вести облік проведеної роботи у щоденнику проходження практики;
- своєчасно оформити звітну документацію з практики з дотриманням усіх вимог і стандартів, скласти залік з практики;

– проходити практику відповідно до строків, визначених у наказі по Університету.

Зміна терміну проходження практики через поважні обставини, що підтвержені документально, проводиться за розпорядженням Першого проректора Університету на підставі заяви на його ім'я з погодженням завідувача кафедри, декана та керівника з виробничих практик Університету.

Студенти-практиканти несуть повну відповідальність за виконання робочої програми практики. Студент, який не виконав у повному обсязі робочу програму практики або отримав негативну залікову оцінку з практики, відраховується з Університету.

У разі невиконання повного обсягу програми практики з поважної причини студенту надається можливість проходження практики повторно у вільний від навчання час.

Староста групи практикантів на базі практики складає розклад зайнятості практикантів на кожний день наступного тижня практики, доводить його до відома групового керівника практики, повідомляє студентів-практикантів про колективні консультації, виконує доручення керівників практики.

Основні обов'язки керівників практики:

Груповий керівник практики від ЗВО:

– бере участь у підготовці та проведенні установчої конференції для ознайомлення студентів з порядком і вимогами до проходження практики, технікою безпеки, графіком роботи, звітною документацією;

– ознайомлює керівників від бази практики з програмою практики й обов'язками, які покладаються на них;

– розподіляє разом з керівником від бази практики студентів на робочих місцях;

– контролює дотримання студентами правил внутрішнього трудового розпорядку, контролює ведення керівником від бази практики обліку відвідування студентами практики;

– забезпечує постійне керівництво та контроль за виконанням програми практики кожним студентом;

– надає необхідні консультації студентам щодо виконання завдань практики;

– періодично інформує заступника декана факультету з практики, завідувача кафедри, керівника практик Університету про перебіг практики, вирішує з ними поточні питання;

– підбиває підсумки практики, оцінює роботу кожного студента (у щоденнику практики) та складає звіт про підсумки проведеної практики;

– бере участь у роботі комісії із захисту результатів практики.

Документи практики

До документів педагогічної практики належать: наказ про педагогічну практику; протоколи засідань кафедр, щоденники та звіти студентів про проходження практики, звіт факультетського керівника практики.

Наказ про практику. Є головним документом, що визначає терміни та порядок проходження практики, базові кафедри, базові заклади освіти, викладачів-методистів, порядок та термін здачі звітів про практику. Наказ готується та надається факультетським керівником практики деканові факультету за 20 днів до початку її проведення. Наказ про практику складається факультетським керівником після подання кафедрами витягів із протоколів із переліком викладачів-методистів та закріплених за ними студентів-практикантів.

Протоколи відповідних рішень кафедр містять розподіл студентів між керівниками-методистами, результати оперативного контролю за проходженням практики, результати обговорення та оцінки індивідуальних звітів практикантів.

Щоденник та індивідуальний звіт із проходження педагогічної практики є головними звітними документами, що надає студент.

Щоденник заповнюється відповідно до мети, задач і змістовної складової практики. В документі фіксуються результати навчально-виховної діяльності студента-практиканта з бази практики з рекомендованою оцінкою.

Індивідуальний звіт охоплює такі компоненти: титульна сторінка, вступ, результати роботи, висновки. До звіту можуть додаватися навчально-методичні матеріали, розроблені здобувачем під час проходження практичної підготовки (конспекти залікових уроків, розробка позакласного виховного заходу, психолого-педагогічна характеристика учня). Індивідуальний звіт практиканта має відповідати загальним вимогам до оформлення письмових робіт студентів.

Загальний звіт про проведення педагогічної практики подається факультетським керівником практики деканові факультету, затверджується Вченою радою факультету. Звіт вміщує кількісні характеристики практики (кількість студентів, що пройшли практику, кількість задіяних викладачів-методистів, перелік базових навчальних закладів, оцінки практики тощо), а також зауваження щодо організації практики, пропозиції щодо її вдосконалення.

Форми та методи контролю

Контроль за проходженням практики здійснюється у декількох напрямках:

- регулярна фіксація присутності студентів на базі практики у «Відомості обліку відвідування практики студентами»;
- ведення студентом щоденника, де записуються види і назви виконаних робіт, подається коротка характеристика їхнього змісту;
- регулярне оцінювання виконаних студентом конкретних завдань керівниками від бази практики;
- позитивне підсумкове оцінювання роботи студентів передбачає наявність оцінок за кожний змістовий модуль, а оцінка за модуль виставляється на підставі оцінок за окремі види робіт, виконаних студентом.

Наприкінці практики кожен студент звітується про результати педагогічної практики. Форма навчальної звітності – оцінка (за шкалою ECTS, за 100-бальною системою).

Наведені нижче критерії відображають вимоги, необхідні для приведення отриманих результатів у відповідність до очікуваних. Зазначена в дужках кількість балів є максимальною за цей критерій оцінювання й може бути нижчою (до «0» у разі повної невідповідності вимогам).

Критерії оцінки діяльності студентів під час педагогічної практики

1. Своєчасна явка і участь в установчій і підсумковій конференціях.
2. Участь в інструктивному занятті на початку практики, яке проводить груповий керівник.
3. Своєчасна явка на практику.
4. Повне виконання всіх обов'язкових завдань педагогічної практики.
5. Ґрунтовні знання з теоретичних і практичних питань педагогіки, методики викладання історії, оперування понятійним апаратом.

6. Якість і повнота наданої звітної документації.

З урахуванням вищезазначених критеріїв студент може одержати таку оцінку (за 100-бальною системою):

90–100 балів – за повного виконання всіх перелічених вимог, за зразкової якості виконання всієї програми.

82–89 балів – за недостатньої якості виконання програми з вирішальних пунктів і несвоєчасного виконання пунктів 1, 2, 3, 5.

75–81 балів – за виконання 50–60 % обов'язкових завдань, за повного невиконання кількох пунктів або посереднього виконання пунктів 4, 5, 6.

67–74 балів – за виконання 40–50 % обов'язкових завдань, за повного невиконання кількох пунктів або посереднього виконання пунктів 4, 5, 6.

60–66 балів – за виконання 40 % обов'язкових завдань, за повного невиконання кількох пунктів або посереднього виконання пунктів 4, 5, 6.

35–59 балів – за виконання 30–40 % обов'язкових завдань; повного невиконання пунктів 4, 5, 6, 7.

0–34 балів – виконання менше 30 % обов'язкових завдань; за неявки на практику, за повного невиконання всієї програми.

Важливим етапом педагогічної практики є своєчасний звіт студента про обсяг виконаної роботи. Лише в тому разі, коли звіт надається поетапно, своєчасне надання звіту (щодня або кожні 2–3 дні – залежно від завдання, наданого керівником) студент може отримати 20 балів за цим критерієм оцінювання. Якщо завдання повністю виконане, але подане в останній день практики, студент отримує 10 балів. Якщо звіт про виконаний обсяг роботи подається невчасно, після закінчення педагогічної практики, студент отримує від 0 до 9 балів за цим критерієм (залежно від терміну подання матеріалів).

Загальна кількість балів за педагогічну практику виставляється за сумою балів, отриманих за якість виконаного завдання, дотримання вимог до оформлення матеріалів, дотримання термінів роботи. Бали, отримані за 100-бальною системою, переводяться в оцінку за шкалою ECTS та в оцінку за національною шкалою.

Таблиця 1

За результатами практики студентам виставляються такі оцінки:

Шкала оцінок в ДонНУ імені Василя Стуса, бали	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною системою
90–100	A	відмінно
82–89	B	добре
75–81	C	
67–74	D	
60–66	E	задовільно
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Підбиття підсумків практики

Підсумковий контроль за змістом модулів здійснюється в останній день практики на базі практики після перевірки звітної документації груповим керівником. Диференційована оцінка з практики заноситься у відповідну відомість, залікову книжку і враховується при призначенні студентам виплати стипендії. Студент, який отримав незадовільну оцінку за практику, відраховується з Університету.

Наступного дня після проведення заліку проводиться підсумкова конференція з практики.

Після закінчення практики керівництво повинно скласти звіт у довільній формі, але з повним викладом, аналізом проведеної роботи, зі своїми пропозиціями тощо.

До звіту додаються документи, котрі виникли як результат діяльності: щоденник проходження практики з рекомендованими оцінками за навчальну і виховну роботу студента-практиканта; розгорнутий конспект одного залікового уроку; сценарій чи план-конспект виховного заходу; психолого-педагогічна характеристика учня, індивідуальний звіт проходження практики та інші документи, що витікають із суті вищезгаданих завдань.

Загальні висновки і наслідки практики виносяться на підсумкову конференцію.

Підсумки проведення практики обговорюються на засіданні кафедри історії України та спеціальних галузей історичної науки, на вченій раді факультету історії та міжнародних відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392). URL: <http://mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Історія. Критерії оцінювання навчальних досягнень. URL: <http://osvita.ua/school/materials/estimation/2396/>
4. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 рр. URL: <http://education-ua.org/ua/draft-regulations/319-proekt>.
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., затверджена Указом Президента України від 25.06.2013. № 344. URL: <http://mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>
6. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України. Київ, 2000.
7. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Історія України. Всесвітня історія. 5–9 класи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>
8. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Історія України. Всесвітня історія. 10–11 класи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>
9. Положення про проведення практики, стажування та працевлаштування здобувачів вищої освіти Донецького національного університету імені Василя Стуса (2018).
10. Баханов К. Учнівські компетенції як складова програм з історії для 12-річної школи. *Історія в школах України*. 2004. № 7. С. 7–11.
11. Баханов К. О. Професійний довідник вчителя історії. Харків: Вид. група «Основа», 2011.
12. Баханов К. О. Оновлення змісту сучасної шкільної історичної освіти. Донецьк: Юго-Восток, 2005.
13. Баханов К. О. Організація особистісно-орієнтовного навчання: Порадник молодого вчителя історії. Харків: Вид. група «Основа», 2008.
14. Богачик Т. Традиції та інновації у викладанні суспільних дисциплін. *Історія України*. 2006. № 4. С. 8–9.
15. Гриньова В. М., Лозова В. І. Педагогічна практика: метод. рекомендації студентам-практикантам. Харків, 1995.
16. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004.
17. Левітас Ф. Л. Методика викладання історії. Практикум для вчителя. Харків, 2007.

18. Мисан В. Сучасний урок історії: типологія, структура, характеристика форми. *Історія в школах України*. 2006. № 2. С. 15–22.
19. Мокрогуз О. П. Інноваційні технології на уроках історії. Харків: Вид. група «Основа», 2005.
20. Нікора А. О. Формування предметно-історичних компетенцій як результат навчальної діяльності учнів. URL: <http://zavantag.com/docs/2987/index-74617.html>
21. Озерский И. З. Начинаящему учителю истории: Из опыта работы. Москва: Просвещение, 1989.
22. Освітні технології. URL: <http://www.ippo.if.ua/index.php/82-uncategorised/735-111>
23. Пометун О. Методика викладання історії в школі. Київ, 2006.
24. Пометун О., Фрейман Г. Урок як основна форма навчання історії. *Історія в школі*. 2006. № 2. С. 25–33.
25. Пометун О., Фрейман Г. Сучасні цілі та завдання шкільної історичної освіти в Україні. *Історія в школі*. 2006. № 1. С. 31–37.
26. Пометун О. І., Пироженко В. Л. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. Київ, 2004.
27. Пометун О. І., Пироженко В. Л. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. Київ, 2004.
28. Роман Л. В. Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів як засіб підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Донецьк, 2011.
29. Селевко Г. К. Компетентности и их классификация. *Народное образование*. 2004. № 4. С. 138–152.
30. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий. Т. 1. Москва: Народное образование, 2005.
31. Старєва А. М. Методика навчання історії: особистісно-орієнтований підхід: навч.-метод. посібн. Миколаїв: Іліон, 2007.
32. Хуторской А. В. Методика личностно-ориентированного обучения. Как обучать всех по-разному?: пособ. для учит. Москва: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок схеми вивчення і складання психолого-педагогічної характеристики учня

ХАРАКТЕРИСТИКА

ПІБ учня _____

класу _____

Закладу освіти _____ міста _____

за _____ навчальний рік

1. Загальні відомості про школяра (вік, стан здоров'я).
2. Направленість особи (особиста, громадська або ділова; потреби та інтереси, їхня глибина, широта, стійкість і дієвість. Погляди і переконання; єдність свідомості і поведінки; прагнення школяра, його виміри, ідеали, мрії).
3. Темперамент (ступінь сили, урівноваженості і рухливості нервових процесів, динаміки психологічної діяльності школяра).
4. Характер (риси характеру, які проявляються по відношенню до оточуючих людей: доброта, пильність, принципіальність, чесність тощо. Риси характеру, що проявляються по відношенню до класу і школи; переживання успіхів і невдач свого класу і школи, боротьба за честь класу і школи тощо, риси характеру, що проявляються по відношенню до навчальної діяльності, до праці і громадських доручень; старанність, активність, дисциплінованість, працьовитість, сумлінність, ретельність. Почуття обов'язку і відповідальності тощо, риси характеру, що проявляються по відношенню до самого себе: самолюбство, честолюбство, скромність, гордість тощо).
5. Емоційно-вольова сфера (розвиток почуттів: моральних, інтелектуальних, естетичних; уміння управляти емоційними переживаннями; вольові якості: рішучість, самостійність, витримка тощо).
6. Пізнавальна діяльність (особливості сприйняття, спостережливості, уміння міркувати і робити висновки, співвідношення абстрактного і образного мислення, ступінь розвитку усного і письмового мовлення, уміння висловлювати свою думку).
7. Навчання і праця (відношення школяра до навчання: успішність і дисциплінованість, якість трудових вмінь).

8. Самооцінка і рівень претензій (занижена, завищена, адекватна, співвідношення рівня самооцінки з рівнем претензій, вимогливість до себе, ступінь самокритики і її дієвість; відношення до самовиховання і його прояви).
9. Умови сімейного виховання (культурно-побутові умови в сім'ї, особливості взаємовідносин в сім'ї, турбота про виховання).
10. Класний колектив і відношення до нього школяра (рівень взаємовідносин в колективі, співробітництво, колективізм, відношення до суспільної роботи, рівень суспільної думки, авторитет школяра, потреба бути членом колективу).
11. Педагогічні висновки. Зазначити можливі лінії корекції у виховній роботі з цим учнем (з боку вчителів, батьків, класного і шкільного колективів, а також з боку самого школяра).

СХЕМА АНАЛІЗУ УРОКУ

1. Тема уроку і його дидактична і виховна мета (яка доведена до учнів, чи зрозуміла їм). Місце цього уроку в загальній системі уроків за темою.
2. Тип уроку і його структура. Час, відведений на окремі види навчальної роботи.
3. Організація актуалізації знань і умінь учня. Характер і послідовність питань вчителя. Як виправляються помилки у відповідях учнів. Активність класу і прийоми активізації учнів. Оцінка відповідей учнів і її обґрунтування. Поурочний бал.
4. Методи перевірки виконання домашніх завдань (методика перевірки письмових робіт, характер помилок, їхній аналіз і виправлення, оцінка виконаних робіт).
5. Вивчення нового матеріалу: наукова та методична чіткість, зв'язок з практикою. Відповідність мети уроку характеру матеріалу і розвитку учнів; логічність; чіткість викладання висновків і формулювань, емоційність, освіченість, виразність мови вчителя. Прийоми і засоби активізації пізнавальної діяльності учнів, у чому виявлялася активність і самостійність. Якщо використовувалася проблемна ситуація, то обов'язково розкрити зміст і форму. Як подані форми поєднання слова і наочності. Якщо використані технічні засоби, то як.
6. Організація закріплення вивченого матеріалу на уроці, методика закріплення: розв'язання задач і вправ, питання, практичні роботи.
7. Організація домашнього завдання. У який момент уроку задане завдання, скільки витрачено часу, характер завдання, його відповідність змісту уроку, посиленість для учнів, пояснення для учнів, як виконати завдання.
8. Контакт учителя з учнями класу. Голос, манера, тон, педагогічний такт, витримка, вимогливість, чуйність учителя, засоби впливу на учнів.
9. Поведінка учнів на уроці. Зацікавленість, увага, старанність, дисципліна на уроці.
10. Якість реалізації мети і завдань уроку.

СХЕМА АНАЛІЗУ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ

1. Актуальність заходу, його відповідність інтересам і запитам учнів, а також рівню їхнього розвитку.
2. Підготовка заходів і підбір матеріалу, своєчасність і систематичність підготовки, забезпечення принципу активності і самостійності учнів.
3. Проведення заходу:
 - а) оцінка змісту, моральна спрямованість, доступність певній віковій категорії дітей;
 - б) методи проведення; забезпечення організаційної чіткості, активізації учнів;
 - в) поведінка учнів: увага, зацікавленість, дисципліна;
 - г) поведінка практиканта: уміння володіти аудиторією, підвищувати інтерес, активізувати дітей, тон, педагогічний такт, зовнішній вигляд, культура мовлення.
4. Виховні результати проведеного заходу.
5. Висновки і оцінка заходу колективом студентів, класним керівником, керівником практики від Університету.

КОНСПЕКТ УРОКУ (ПРИКЛАД)

Тема: *Створення Веймарської республіки в Німеччині. Встановлення нацистської диктатури в Німеччині.*

Завдання уроку:

Освітні:

- створити різностороннє освітнє середовище для залучення учнів до самостійної пізнавальної діяльності з метою дослідження особливостей соціально-економічного і політичного розвитку Німеччини у 1920–1939 рр.;
- охарактеризувати роль провідних державних та політичних діячів в історії країни у міжвоєнний період;
- пояснити зміст реформ Адольфа Гітлера;
- розкрити, як і за яких обставин відбулося становлення нацистської диктатури в Німеччині.

Розвиваючі:

- розвивати та удосконалювати дослідницькі уміння учнів, а саме: аналізувати доступні для розуміння історичні джерела та літературу, інтерпретувати історичну інформацію, розглядати події і явища в контексті динаміки перебігу;
- давати оцінку діяльності провідних політичних діячів;
- розвивати історичне мислення та мовлення учнів, сприяти злагодженій співпраці старшокласників у дослідницьких групах.

Виховні:

- сприяти зростанню інтересу учнів до історії дружньої держави, їхньому бажанню самостійно поповнювати свої знання, удосконалювати власне розуміння історії, дошукуватися її сенсу;
- створити сприятливий емоційний фон доброзичливості, взаєморозуміння, співпраці для самореалізації особистості, підвищення статусу учня, значення його власного внеску у вирішення загальних завдань уроку;
- створити умови несприйняття ідеології нацизму в учнів.

Тип уроку: комбінований.

Метод: пояснювально-ілюстративний, проблемний.

Обладнання: Підручник: Полянський П. Б. Всесвітня історія 1914–1939 рр.: підручник для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: «Генеза», 2010. 288 с.; Ладиченко Т. В. Всесвітня історія: підручник. 10 клас. Київ: «Генеза», 2010. 384 с.; настінна карта «Німеччина в ХХ столітті»; ілюстративний та дидактичний матеріал: схеми, таблиці.

Основні поняття і терміни: «фашизм», «тоталітаризм», «репарації», «Веймарська республіка», «півний путч», «диктатура», «реваншистська політика».

Очікувані результати:

Після цього уроку учні будуть знати:

- основні внутріполітичні події в Німеччині періоду стабілізації 1924–1929 рр.;
- визначення понять «фашизм», «диктатура», «реваншистська політика», «расизм».

Після цього уроку учні будуть вміти:

- давати характеристику Адольфа Гітлера;
- показувати на карті Рейнську демілітаризовану зону;
- давати власну оцінку нацистській диктатурі;
- аналізувати значення доби «Веймарської республіки» для Німеччини.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

Учитель оголошує учням тему й основні завдання уроку.

II. Актуалізація опорних знань учнів

- Бліц-опитування учнів (дати, базові поняття)
- Робота з картками
- Робота з таблицею

За допомогою карти в атласі разом заповнюють узагальнюючу таблицю «Територіальні зміни в Німеччині за Версальською угодою (1919)»

Орієнтовний вигляд таблиці

Країни, що отримали німецькі території	Території, що були вилучені у Німеччини
Франція	Ельзас і Лотарингія
Данія	Північний Шлезвіг
Польща	частину Познані, Сілезії, Померанії, Східної Пруссії
Чехословаччина	частина Сілезії
Бельгія	округи Ейпен, Мальмеді, Морене

III. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Веймарська республіка – історична назва німецької держави на честь конституційних Національних зборів, що проводилися у Веймарі. Вона виникла в 1918 р. внаслідок буржуазно-демократичної Листопадової революції (1918–1919). У перші роки політичне життя Німеччини визначала парламентська більшість, що складалася з соціал-демократів, Німецької демократичної партії і Партії центру. СДПН уже відійшла від своїх колишніх революційних ідей. Проте колапс економіки привів до поширення лівих ідей.

Німеччина впоралася з економічними негараздами завдяки кредитам США. Проте фінансова криза 30-х років привела до приходу до влади нацистів, які з одного боку впоралися з кризою, з іншого – готували країну до війни до реваншистського походу.

Випереджальне завдання

Під час розповіді вчителя учні виконують наведене завдання. Розпочніть складання таблиці «Політика Німеччини в 20–30 рр. ХХ ст.».

Внутрішньополітичний курс Німеччини	Зовнішньополітичний курс Німеччини

IV. Пояснення нового матеріалу вчителем

Постановка проблемного запитання. Чому фашизм знайшов підтримку серед народних мас?

1. Листопадова революція

Учитель. Німецька революція почалася з повстання 3 листопада 1918 р. військових моряків у місті Кілі, обурених спробою командування кинути флот в останній бій, щоб, пожертвувавши ним, домогтися вигідніших умов перемир'я. Перехід влади в Кілі в руки моряків та заснування ними першої в Німеччині ради викликав ланцюгову реакцію в усій країні. Влада вислизнула з рук уряду. 9 листопада 1918 р. рейхсканцлер Макс Баденський поспішив передати владу соціал-демократові Фрідріху Еберту і заявив про зречення кайзера Вільгельма II, який втік до Нідерландів. Німеччину було проголошено республікою. 10 листопада Берлінська рада створила тимчасовий уряд – Раду народних уповноважених, що складалася з представників двох робітничих партій: Соціал-демократичної партії Німеччини (СДПН) та Незалежної соціал-демократичної партії Німеччини (НСДПН). Рада народних уповноважених скасувала надзвичайні закони, встановила 8-годинний робочий день і зобов'язала підприємців укласти колективні угоди з профспілками, висловила за скликання Установчих зборів для створення конституції. Від її імені було підписано Комп'єнське перемир'я; війна закінчилася.

15 січня було вбито Карла Лібкнехта і Розу Люксембург. Спробу комуністів прийти до влади збройним шляхом було ліквідовано.

Робота з картою атласу. Подивіться на карту «Німеччини в ХХ столітті» та дайте відповідь на питання:

1. Як економічно розвивалася Німеччина?
2. В якій частині Німеччини зосереджувалася більшість промислових підприємств?

Учитель. Проведені 19 січня вибори в Установчі збори дали перемогу правим і центристським партіям. Комуністи бойкотували ці вибори.

Конституція ввела у Німеччині загальне виборче право і громадянські свободи. Німеччина проголошувалася федеративною республікою з сильною президентською владою, але відповідальним перед рейхстагом урядом. Фрідріха Еберта було обрано першим президентом. Другим і останнім президентом Веймарської республіки став 1925 р. генерал-фельдмаршал Гінденбург.

Робота з документом. Прочитайте документ (Додаток 1) і дайте відповіді на питання:

1. Доведіть, що Веймарська конституція мала демократичний характер.
2. Економічна криза 1924–1926-х рр.

Учитель. Крім політичних негараздів, молодій республіці довелося долати і економічну кризу, спричинену вимогами країн Антанти сплачувати неймовірні репарації. Спроба Франції і Бельгії шляхом окупації Рура – промислового серця Німеччини, – який давав 70 % вугілля і 50 % сталі, ще більш погіршило ситуацію. У Німеччині почалася небачена гіперінфляція: якщо у середині 1922 р. долар США коштував 10 марок, то через рік – 1 млн марок. Півтори сотні друкарських фабрик не встигали друкувати гроші і нові нулі на банкнотах домальовували у банках. Для отримання заробітної плати робітникам доводилося брати корзини.

Ціни у магазинах змінювалися щогодини. Але завдяки гіперінфляції держава позбулася всіх воєнних боргів, а підприємці отримали фактично безпроцентні кредити. Значно знизилася заробітна плата – вона складала 40 % від довоєнної. Безробіття сягнуло 6 млн осіб.

У такій ситуації підняли голову всі антивеймарські сили, як ліві (комуністи), так і праві (нацисти). Лише завдяки рішучим діям уряду Штреземана, який підтримала армія, вдалося врятувати ситуацію. А запровадження плану Дауеса полегшило економічне становище країни. До 1929 р. Німеччина отримала 11 млрд доларів кредитів, що дало змогу відновити довоєнні економічні показники. Головне, за ці роки в економіці Німеччини сталися якісні зміни: відбулася докорінна модернізація виробництва, підприємництво охопило широкі верстви населення, Німеччина посіла перші позиції в автомобільній, авіаційній і хімічній промисловості. Заробітна плата зросла на 60 %. На 1929 р. німецька економіка давала 10 % світового виробництва і 12 % світової торгівлі. Проте показники могли б бути значно кращими, як би не виплати репарацій, що складали 2,5 млрд марок на рік. Для їхніх виплат запроваджувалися високі податки (у 2 рази перевищували довоєнні) як прями, так і опосередковані, зокрема на пиво.

Питання: Як Ви гадаєте, яка причина виникнення фашизму?

Відповідь: Доповнюючи учнів, учитель пояснює, що фашисти сповідували ідеї підпорядкування всіх інтересів країни державі та нації. Вони вважали, що

соціальні виступи, що розколювали і послаблювали націю, треба придушувати. Люди вірили, що тільки «сильна рука» зможе відновити Німеччину.

3. Зародження фашистського(нацистського) руху

Учитель. Фашистський рух у Німеччині виник відразу після Першої світової війни.

Причинами його виникнення були реваншистські настрої після поразки у війні та підписання принизливих умов Версальського договору, соціальна незахищеність більшої частини населення внаслідок зростаючої післявоєнної розрухи, реакція на більшовицьку політику експорту світової революції.

Націонал-соціалістську робітничу партію Німеччини (НСДАП), що стала центром тяжіння усіх фашистів, було утворено 1919 р. (до 1920 р. вона називалася Робітнича партія Німеччини). Порівняно швидко лідером цієї партії став Адольф Гітлер. У 1923 р. нацисти намагалися організувати заколот у Баварії («півний путч»), але зазнали поразки. Все керівництво НСДАП опинилося у в'язниці. Тут у в'язниці Гітлер написав книгу «Майн кампф» («Моя боротьба»), в якій виклав основні програмні положення фашистського руху в Німеччині. У 1920-ті рр. вони ледь животіли. Швидке зростання їхнього впливу почалося під час економічної кризи 1929–1933 рр.

Економічна криза 1929–1933 рр. стала і кризою Веймарської республіки. Велике безробіття, масове розорення селян і ремісників вимагали від влади екстремальних заходів для полегшення становища народу.

Робота зі схемою. Ознайомтеся зі схемою і дайте відповіді на питання.

1. Проаналізуйте економічну ситуацію в Німеччині та зробіть висновки.

Економіка Веймарської республіки

Учитель. Підтримку нацистам надали впливові кола великого капіталу Німеччини. Робітничий клас меншою мірою піддавався впливу нацистів, але значна його частина також виступала проти Веймарської республіки, підтримувала комуністів – прибічників соціалістичної революції. Запеклі суперечки й гостра боротьба між ними та соціал-демократами зробили неможливими єдині антифашистські дії лівих сил, як це було у Франції в 1934–1936 рр. У квітні 1932 р. проходили вибори президента республіки. Хоча на них переміг Гінденбург, Гітлер не набагато відстав від нього. Саме в цей момент, коли криза наближалася до кінця і з'явилися ознаки падіння впливу нацистів, вирішальну роль відіграла воєнно-промислова еліта, яка використала свій вплив на президента Гінденбурга, щоб він вручив мандат на формування уряду Адольфові Гітлеру. 20 січня 1933 р. той став рейхсканцлером – керівником уряду.

4. Становлення фашистської диктатури

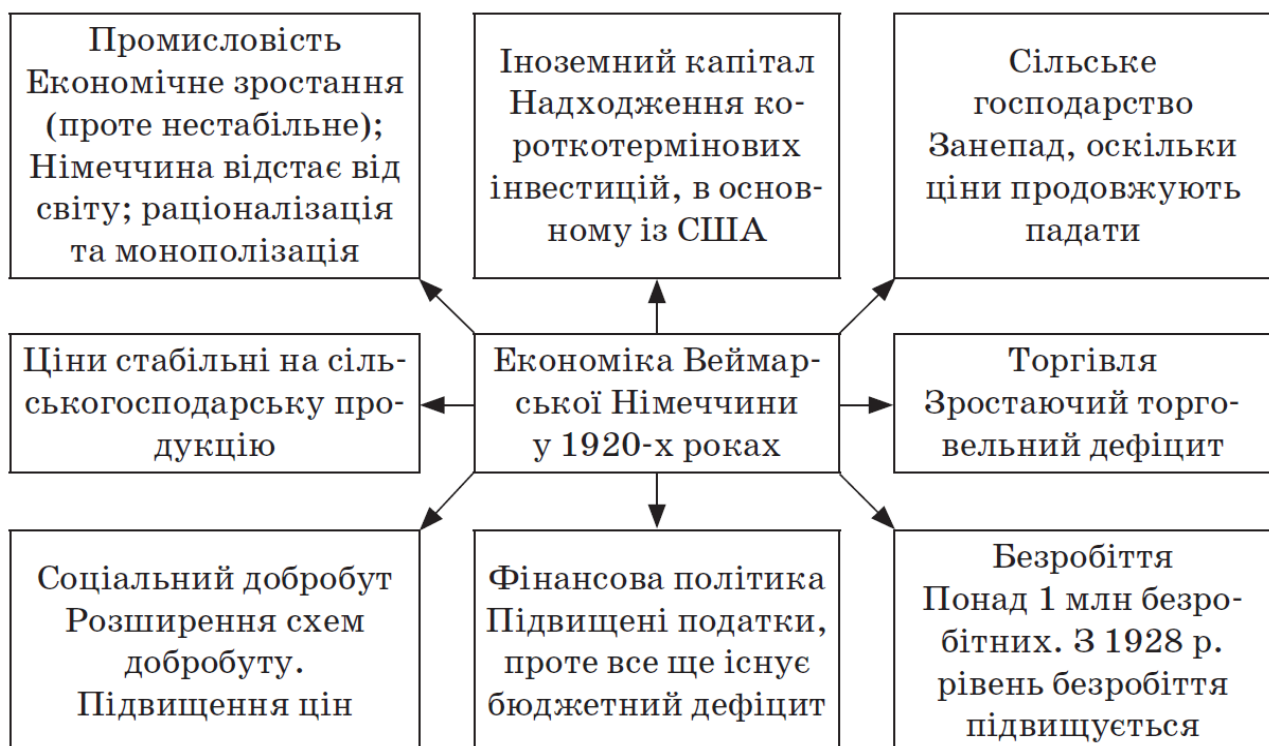
Діставшись виконавчої влади, нацисти почали послідовну ліквідацію режиму політичної демократії Німеччини. Використавши як привід підпал рейхстагу, що його самі ж і організували, вони вдалися до відкритого терору проти їхніх

політичних противників – соціал-демократів і комуністів. Проти останніх був влаштований відкритий судовий процес. Передусім Гітлер домогся підписання Гінденбургом спеціального указу «Про охорону народу і держави», що ліквідував основні права громадян і надав необмежені повноваження каральним органам. Нацисти провели нові вибори до рейхстагу, сподіваючись отримати переважну більшість у ньому. Проте підсумки виборів у березні 1933 р. їх не задовольнили: комуністи й соціал-демократи, які знаходилися у підпіллі, отримали 30,6 % голосів виборців, нацисти – 43,9 %. Не зібравши абсолютної більшості голосів, нацисти відтоді остаточно відмовилися від спроб прикрити свій режим хоча б видимістю демократії та збереження конституції.

Робота з документом. Прочитайте документ (Додаток 2) і дайте відповіді на питання:

1. Чому нацисти зневажали демократичні процедури, а водночас використовували їх для захоплення влади?

2. Які положення Веймарської конституції сприяли здійсненню планів нацистів?

Учитель. Принцип поділу влади, що лежав в основі Веймарської республіки, було відкинуто, законодавчі функції передано урядові. Гітлеру ж передали повноваження президента Гінденбурга, який помер 1934 р. Так уся повнота влади в Німеччині опинилася в руках Гітлера. Було проведено адміністративну реформу, що ліквідувала земельні парламенти та органи місцевого самоврядування. Влада на всіх рівнях переходила в руки не виборних, а призначуваних згори чиновників.

5. Економічна політики нацистів

Важливі зміни відбулися і в економіці Німеччини. Уряд Гітлера пішов на нечуване для мирного часу розширення державного регулювання господарського життя, спершу – для виходу з кризи.

На кошти держави було розгорнуто будівництво загальнонаціональної мережі швидкісних автострад, що дало змогу відразу різко скоротити кількість безробітних і пожвавити будівельну індустрію. Перегодом основну увагу було приділено прискореному розвитку військової промисловості. Військові витрати збільшилися з 620 млн до 15,5 млрд рейхсмарок у 1933–1938 рр., для стимулювання економічного зростання вводилися податкові пільги. З одночасним зростанням витрат і зниженням податків виник дефіцит бюджету, що покривався випуском паперових грошей.

Скоротилося безробіття: 1933 р. воно складало 6 млн осіб, 1934 р. – 3 млн, 1936 р. – було майже ліквідоване. Але в самому виході з кризи не було нічого феноменального, бо з 1933 р. всі країни Заходу вступили в смугу економічного пожвавлення. Варто мати на увазі, що більш високі темпи відновлення в Німеччині були значною мірою зумовлені милітаризацією її економіки. Ціною цих успіхів стала повна ліквідація прав і свобод громадян, створена в країні атмосфера примусового однодумства, шовіністичного розгулу і загальної підозрливості.

6. Масове насильство. Репресії. Антисемітизм

Життя у нацистській Німеччині сильно відрізнялося від тих омріяних картин, що були створені пропагандою. Насилля стало масовим. Тільки до початку 1935 р. було вбито понад 4 200 противників нацизму, заарештовано 515 тис. осіб. До початку 1939 р. в ув'язненні знаходилося понад 300 тис. душ. Сотні тисяч німців емігрували, зокрема цвіт творчої інтелігенції – фізик Альберт Ейнштейн, письменники Томас і Генріх Манні, Ліон Фейхтвангер, Бертольд Брехт, композитори Ган Уйснер, Отто Клемперер, Пауль Гіндеміт.

Робота з документом. Прочитайте документ (Додаток 2) і дайте відповіді на питання:

1. Яка Ваша думка щодо задач репресій?
2. Із чим пов'язана її поява в шкільному підручнику?
3. Яку роль відігравала пропаганда у становленні та утвердженні тоталітарних режимів?
4. Які ідеологічні штампи були закладені в задачі?

Учитель. Антисемітизм став офіційною політикою фашистської держави (на 1933 р. в Німеччині проживало близько 500 тис. євреїв). Вже з весни 1933 р. почався організований владою бойкот усіх установ, що належали євреям. У 1935 р. було прийнято серію законів, що позбавили євреїв німецького громадянства та заборонили їм обіймати посади в державному апараті («Нюрнберзькі закони»). Змішані шлюби заборонялися. З 1939 р. євреїв почали виселяти у спеціально відведені будинки і квартали (гетто).

Нацизм прагнув установити контроль і над свідомістю людей. Засоби масової інформації – друк, радіо – залежали від міністра пропаганди Й. Гебельса. Його відомство було поставлено на службу нацизмові: художники, поети, композитори мусили прославляти Гітлера, оспівувати переваги арійської раси і нових порядків. Велич Німеччини мали уособлювати циклопічні споруди.

Контроль над масовою свідомістю здійснювався і через тотальне охоплення населення нацистськими організаціями і політичними кампаніями. Німецький трудовий фронт об'єднував 23 млн осіб, до молодіжної організації «Гітлер'югенд» належало понад 8 млн. Членство в них було обов'язковим. Крім того, існували різні націонал-соціалістські союзи, що об'єднували людей за професіями, нахилами, захопленнями тощо. Всі вони мусили відвідувати мітинги і збори, брати участь у масових заходах. Ухилення від усього цього було доказом незгоди і дозволяло цілеспрямовано боротися з його проявами.

Бесіда

1. Спираючись на текст підручника, визначте, яке враження на населення справив прихід до влади Адольфа Гітлера?

2. На Вашу думку, яким було ставлення країн Заходу до мілітаризації економіки Німеччини?

Після кількох відповідей учням пропонується за допомогою підручника перевірити правильність відповідей.

Повідомлення учнів

Заслуховуються повідомлення про лідерів Німеччини – рейх-президента Пауля фон Гінденбурга та лідерів нацистської партії Адольфа Гітлера та Йозефа Геббельса.

Учитель коментує виступи учнів.

V. Закріплення отриманих знань і умінь учнів

Опитування

1. Які причини і наслідки Листопадової революції 1918 р.?
2. Які причини виникнення фашизму в Німеччині?
3. Які наслідки економічної кризи 1930-х рр. для Німеччини?
4. Чому расизм став однією з основ нацизму?

Тестування

Учні заперечують або стверджують наведені положення.

1. Гітлер проводив політику державного невтручання в економіку.
2. Німеччина виплачувала репарації.
3. Найбільш економічно розвиненим регіоном Німеччини була Північ.
4. З'являються великі монополістичні об'єднання?
5. Було відновлено економіку Німеччини після економічної кризи.
6. Була створена демократична система.
7. В зовнішній політиці Німеччина проводила агресивно політику?

VI. Підсумки уроку

Заключне слово вчителя

Перша світова війна вивела Італію на новий міжнародний рівень. Італія опинилася на одній лавці з переможцями у війні, що дало змогу Італії отримати кредити на відновлення економіки. Проте Італія переживала такі часи, що були зумовлені нестійкістю політичної еліти та економічним занепадом. Ці негаразди і підштовхнули шукати інших політиків. На політичну арену виходять фашисти на чолі з Муссоліні. Люди, вірячи у змогу фашистів реформувати економіку, підтримують їх. Проте люди гадали, що зміна економічного курсу приведе до покращення умов життя звичайних громадян, а виявилось зовсім навпаки. Фашисти зробили ставку на великі підприємства та корпорації, а після введення Західними країнами санкцій, життєвий рівень людей впав. А через декілька років італійців спіткала інша трагедія. Італія вступила у Другу світову війну на боці Німеччини.

Оцінювання діяльності учнів на уроці.

VII. Домашнє завдання

1. Прочитати § 21 у підручнику (І. Я. Щупака) відповіді на запитання 1–5, також ознайомитися з документами та дати відповіді на запитання до § 34 (Т. В. Ладиченко)

2. Опрацювати конспект

3. Скласти таблицю «Етапи становлення нацистської диктатури в Німеччині»

<i>Становлення нацистської диктатури</i>
1.
2.
3.
4.
5.
6.

Додаток 1

Питання до документа

До яких наслідків привела ця розмова?

Веймарська конституція. 11 серпня 1919 р.

(Витяг)

Стаття 20. Рейхстаг складається з депутатів німецького народу.

Стаття 21. Депутати є представниками всього народу. Вони підкоряються тільки своїй совісті та не зв'язані мандатами.

Стаття 22. Депутати обираються загальною, рівною, прямою й таємною подачею голосів на засадах пропорційного представництва, чоловіками і жінками, які досягли 20-річного віку.

Стаття 23. Рейхстаг обирається на 4 роки.

Стаття 41. Президент імперії обирається всім німецьким народом. Може бути обраний кожний німець, якому виповнилося 35 років.

Стаття 43. Президент імперії обирається на 7 років. Переобрання можливе ...

Стаття 109. Всі німці рівні перед законом. Чоловіки і жінки мають у принципі однакові права і несуть однакові обов'язки. Публічно-правові привілеї та обмеження, зумовлені народженням або станом, підлягають скасуванню.

Стаття 114. Свобода особистості є недоторканною.

Стаття 115. Житло кожного німця є його вільним сховищем. Воно недоторканне.

Стаття 118. Кожний німець має право в межах загальних законів вільно висловлювати свої думки усно, у пресі, засобами зображення або інакше. У цьому праві його не повинні стримувати жодні відносини у праці або службі, і ніхто не має права завдавати йому збитків за те, що він користується цим правом. Цензура не допускається.

Стаття 123. Усі німці мають право збиратися мирно та без зброї, не роблячи попередньої заяви й не питаючи особливого дозволу.

Стаття 124. Усі німці мають право утворювати союзи або спілки в цілях, що не суперечать кримінальним законам. Це право не може наражатися на обмеження заходами примусового характеру.

Стаття 125. Гарантуються свобода й таємниця виборів.

Стаття 153. Власність забезпечується конституцією.

Додаток 2

Висловлювання Гітлера після поразки «пивного путчу» (1923 р.)

«...Якщо я знову вдаюся до політики, то це буде нова політика. На зміну тому, щоб завойовувати владу за допомогою зброї, ми, на зло депутатам-католикам і марксистам, сунемо ніс у рейхстаг. Щоправда, потрібно буде більше часу, щоб їх переголосувати, ніж на те, щоб їх перестріляти... Але їхня власна конституція приведе нас до успіху. Кожна легальна процедура триває довго..., але рано чи пізно ми завоюємо більшість, а отже, і Німеччину».

Додаток 3

Задача з німецького підручника математики для середніх шкіл. 1939 р.

«Юнкерс» вилетів з вантажем 12 дюжин бомб, кожна вагою 10 кг. Літак тримає курс на Варшаву, центр світового єврейства. Він бомбардує це місто. В разі вильоту з повним бомбовим навантаженням і повними бензобаками, що містять 1 500 кг пального, літак важить 8 т. Із поверненням літака з його хрестового походу він усе ще має 230 кг пального. Яка власна вага літака?».

КОНСПЕКТ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ (ПРИКЛАД)

Тема: «Різдвяні традиції різних країн світу»

Задачі заняття:

Освітні:

- ознайомити учнів з традиціями, звичаями та обрядами різних народів світу;
- відновити народні традиції та звичаї, пов'язані з ушануванням Різдва Христового.

Розвиваючі:

- розвивати вміння відчувати неповторну красу художнього слова;
- розвивати акторські здібності учнів, вміння виразно читати поетичні та прозові твори;
- розвивати вміння збирати народознавчий матеріал, черпати інформацію з книжок, журналів.

Виховні:

- сприяти зростанню інтересу учнів до історії дружньої держави, їхньому бажанню самостійно поповнювати свої знання, удосконалювати власне розуміння історії, дошукуватися її сенсу;
- створити сприятливий емоційний фон доброзичливості, взаєморозуміння, співпраці для самореалізації особистості, підвищення статусу учня, значення його власного внеску у вирішення загальних завдань уроку;
- виховувати повагу до традицій нашого народу, милосердя, почуття прекрасного.

Форма: бесіда, діалог, практикум.

Обладнання: малюнки, фотознімки, мультимедійне обладнання, папір А4, маркери.

Цільова група: учні 10 класу.

Перебіг виховної години

I. Організаційний момент

Учитель оголошує учням тему виховної роботи.

II. Мотивація виховної години

Ведучій. Ось і наближаються свята. Чекати залишилося зовсім недовго. Дуже скоро одне із найбільших свят християн – Різдво Христове. Значна більшість вірян на всіх континентах, тобто ті, які живуть за Григоріанським та т. зв. Неоюліанськими церковно-літургійними календарями, Різдво вже відсвяткували 25 грудня. А ось ті з них, які дотримуються «старого» Юліанського календаря, святкують це свято 7 січня. Святкує Різдво Христове цього дня і переважна більшість християн в Україні.

Понад дві тисячі років тому перед новонародженою Дитиною з німим здивуванням схилилися юна Марія, сивоволосий Йосиф і бідні пастухи. Вони побачили в Ньому світло Любові, схованої раніше від людей. Світло Любові опромінило початок нової ери.

Свято Різдва – найкрасивіше зимове свято. Це свято приходить до людей морозної ночі в годину опівнічної храмової служби в сяйві свічок, у світлі зірок і гучному співі хору. Звуки дитячих голосів, що славословлять Бога, як ангельський глас, наповнюють торжеством Всесвіт. Небо і земля славлять Різдво Христове. На землі, хоча б ненадовго, запановує мир, а серця сповнюються доброю волею.

III. Вступне слово

Шановні друзі! Народні свята, традиції, звичаї та вірування – це духовні скарби українського народу. Традиції – це те, що перейшло від одного покоління до іншого, що успадковано від попередніх поколінь. Цього дня сталася велика для всього християнського світу подія – народження Ісуса Христа у Вифлеємі (Ісус у перекладі з гебрійської означає «Бог спасає»). Старозавітні пророки провістили місце і навіть орієнтовний час народження Спасителя світу – приблизно 5500-й рік від створення світу. Отже, 25 грудня – за старим (а 7 січня – за новим стилем) – це день народження Сина Божого на землі. Від цього дня починається відлік нового часу.

Згідно з переказами Євангелія, Мати Ісуса Христа Марія та її чоловік – обручник Йосиф жили в Назареті, а до Вифлеєма прийшли, виконуючи повеління імператора Августа з'явитися всьому населенню на перепис за місцем свого походження. Оскільки на той перепис населення Римської імперії у Вифлеєм зібралось дуже багато людей, Марія та Йосиф не змогли знайти місця для ночівлі, а тому їм довелося шукати прихистку в невеликій печері, де за поганої погоди, зазвичай, ховалися чабани зі своєю худобою. Там Марія і народила Сина Божого. Тоді янгол спустився з неба й повідомив чабанам на полі, які в цей момент не спали, що Бог народився. Чабани перші прийшли вклонитися Немовляті. На небі о тій порі сяяла дуже яскрава «Вифлеємська» зірка й, орієнтуючись на неї, до печери з Марією та Ісусом Христом прийшли три мудреці зі Сходу й принесли Йому подарунки: золото, ладан і смирна. Золото символізувало царську владу, ладан – Божу волю, смирна – долю пророка. До речі, саме тих давніх часів сягає традиція виготовляти вифлеємську зірку та прикрашати нею новорічну ялинку.

Пославши Свого Сина на землю, Бог-Отець намагався показати людству важливість любові, добра, співчуття та взаєморозуміння між людьми. День народження Ісуса Христа – найбільш широко шанований день зародження у світі. Люди різних соціальних верств, матеріального становища, переконань і поглядів не минають це свято своєю увагою.

Сьогодні ми познайомимося з Різдвяними традиціями різних народів світу.

Учень розповідає свій вірш:

На столі – свята вечеря.
Вся родина – за столом.
Відчиняє ангел двері
Позолоченим крилом.
Благу вість нам сповіщає
Про народження Христа.
В хаті свято розцвітає,
Гріє душу доброта.
Пахне сіном і кутею.
Сяє зірка. Сніг скрипить.
І колядка над землею
З білим ангелом летить

Н. Гуменюк

(Звучить пісня «Carol of the Bells»)

Зараз учні нам розкажуть про святкування Різдва в різних країнах світу.

Учень. *Португалія Feliz Natal*

Різдво своїм корінням дуже пов'язане з глибокою християнською традицією. Воно є родинним святом, коли всі об'єднуються довкола різдвяного символу: столу з типовими для цього свята стравами. Різдвяна Літургія називається «Літургією півня», бо говориться, що в момент народження Христа співав півень. На Святу вечерю приготується спеціальна страва «consoada» з камбали та інших риб, які є символами посту. В традиційній португальській кухні на це свято приписано готувати також mexidos, rabanadas, abobora, broas de miel. На Богоявлення традиційним є пекти торт, а всередину класти невеличкий подарунок. Кому попадеться цей подарунок, зобов'язаний пекти торт наступного року.

Учень. *Великобританія Merry Christmas*

Різдво у Великобританії святкується лише з 596 року, коли св. Августин Кентемберійський започаткував його святкування в цих землях. Саме звідси походить традиція прикрашати на свято дерево, як і традиція Діда Мороза. Назагал, Різдво є родинним святом, коли всі збираються на традиційну різдвяну вечерю. Традиційною стравою є «plum-pudding».

Учитель. *А чи зможете Ви відгадати країну?*

Урочистий обід на Різдво: смажена індичка з соком журавлини, святковий пудинг з фруктами, торт з твердим, як камінь, цукром. Квітку пуансетії дарують своїм близьким, називаючи її «Віфлеємською зіркою».

Учень. *Данія Glodelig Jul*

Традиція святкування Різдва також базується на християнстві. Святкування розпочинаються з початком різдвяного посту, за чотири тижні перед Різдрвом. Для кожної неділі посту в церкві ставиться окрема свічка, червона або біла. Перед самим Різдрвом прикрашають кожну хату. Привілеєм голови сім'ї є вбирати різдвяне дерево. Традиційною стравою є «солодкий рис», що споживається ввечері перед Різдрвом. На світанку в кожен кут хати ставиться

зернинка рису для гнома Julnisse, що, за традицією, мешкає в домі під час різдвяного періоду.

Учень. *Голландія Gelluking Kersems*

У Нідерландах, як і у всіх північноєвропейських країнах, Різдвяні свята починаються набагато раніше. 6 грудня є свято св. Миколая, Sinter Klaas, що дало назву Санта Клаусу. Сьогодні існує традиція святкувати це свято за день перед Різдом. Санта Клаус приносить дітям подарунки, проходячи через дах. Солодке, як правило, їсти заборонено, хоча є винятки для традиційних «speculaas», печиво у формі людських постатей та «letterbanker» – солодке у формі початкової літери прізвища господаря дому.

Учень. *Японія Shinnen omedeto/Kurisumasu Omedeto*

Різдво в Японії не має традиційної святковості, це пов'язано з тим, що в Японії живе тільки 1 % християн. Більший аспект відводиться комерції як такій, коли купуються, через моду, невеличкі сувеніри чи подарунки. З погляду кулінарії теж можемо зауважити, що не існує спеціальної страви, яка б готувалася спеціально для різдвяної трапези, хоча дуже часто саме в цей день споживається Teriyaki di salmone (рибна страву, яка готується з нагоди урочистих подій).

Учитель. *Чи знаєте Ви, що Різдвяна традиція наповнення панчіх подарунками пішла від трьох сестер, які були дуже бідні. А втім, вони були врятовані Святим Миколаєм з Міри, який пробрався до них через димар і наповнив їхні панчохи золотими монетами.*

Учень. *Німеччина Froehliche Weihnachten*

У Німеччині Різдвяні свята починаються в першу неділю різдвяного посту. Готується хрестовинна підставка з чотирма свічками – по одній для кожної неділі посту. Діти мають спеціальну гру-календар з 24 маленькими віконцями, і кожного дня відкривають одне віконце. В переддень Різдва в цій грі відкривають останнє віконечко. Обід на саме Різдво є дуже багатий. Основними компонентами є м'ясо, сосиски і традиційне пиво. Традиційною солодкою стравою на Різдво є «Dresdner Stollen».

Учень. *Ірландія Nollaig Shona Dhuit*

В Ірландії Різдво є родинним святом, де всі члени сім'ї з'їжджаються, щоб разом святкувати народження Христа. Цікавою традицією в переддень Різдва є запалювати у вікні свічку як знак готовності прийняти Йосифа і Марію, цієї морозної ночі не можуть знайти місця для народження Сина Божого. Також всі обмінюються невеличкими подарунками. Перед переднем Різдва не споживається м'ясо. Традиційною стравою є «ірландська юшка».

Учитель. *Чи знаєте Ви, що Прототипом Санта Клауса стала реально існуюча людина, Святий Миколай із Міри, який жив у четвертому столітті. Він народився в Патарі, який знаходився на території сучасної Туреччини, і став одним з найпопулярніших небіблейських святих. Художники використовують його образ найчастіше, за винятком портретів діви Марії. Він є покровителем банкірів, лихварів, піратів, злодіїв, сиріт та міста Нью-Йорка.*

Учень. *Індія*

Традиції святкування Різдва є відмінними у різних регіонах Індії. Переважно індійці прикрашають дерева манго або бананові дерева, також прикрашають свої будівлі манговим віттям та маленькими ліхтариками.

Найбільше в різдвяний час прикрашають церкви. В кожній церкві запалюють спеціальну різдвяну свічку, яка повинна горіти протягом цілого різдвяного періоду.

Цікавим є факт: оскільки Різдво визнане державним святом, індуське та мусульманське населення, яке переважає в Індії, святкує його влаштуванням салютів та бенкетів, а також вітаючи християн з їхнім релігійним святом.

Учень. *Швеція God Jul*

Святкування Різдва починаються з першої неділі різдвяного посту. Також приготуються чотири свічки для кожної неділі різдвяного посту. Першим великим святом є 13 грудня – день св. Лучії, яка, за традицією, приносить подарунки для малих дітей, як святий Миколай в інших країнах. У переддень Різдва споживаються тільки пісні рибні страви, серед яких «lutfisk». Святкування закінчуються 13 січня на 20-ий день після Різдва.

Учень. *Італія Natale del Signore*

Характерним для Італії є вироблення вертепів різного розміру, різної величини, на кшталт вертепів св. Франциска Асизького. В багатьох містечках перед північчю організують театралізовані дійства Народження Христа, опісля вітають один одного із Різдрвом Христа під звук церковних дзвонів. Опісля цілою родиною сідають за святковий стіл. Серед традиційних страв – пиріг із горіхами, баккала, приготовлена разом із помідорами, святкова «паста» (макарони, приправлені соусом).

Учень. *Росія Рождество Христово*

Різдво в Росії святкується 7 січня (9 місяців після Благовіщення). Святу передує сорокаденний піст. У переддень Різдва є строгий піст. Забороняється їсти будь-яку страву, за винятком «сочива» (хлібні зерна і фрукти), саме тому цей день в Росії називають «Сочельник». Піст триває до появи на небі першої зірки. Опісля всі йдуть до церкви на різдвяне богослужіння. Після закінчення служби на середину церкви виносять ікону Різдва та свічку, яка символізує зірку над Вифлеємом. Церкву і хати відповідно прикрашають різними декораціями.

Учень. *Польща*

Польща є однією з тих країн, де також поширені колядки. Польські коляди – народні, анонімні. Походять з XIV ст., деякі з XVI–XVII. Вони мають характер народних пісень, що робить їх особливими для сприйняття. Коляди в Польщі можна поділити на три види: релігійні, легендарні та творчі. Наймелодійніші, найвеличніші з них створювалися в монастирях. Це – релігійні. Легендарні базуються на апокрифах, містять багато легенд і не є цілком достовірними... Церква не прийняла їх, та люди люблять пісні про чудеса, відкриті небеса і тварин, які розмовляють. Творчі ж створювалися простими людьми, які

замінювали біблійні сцени сценами зі свого власного життя. Так, Вифлеєм став звичайним польським селом. Мелодії в них часто веселі, танцювальні.

Учень. США

Різдво у США – це суміш різноманітних культур. Ніде це так не проявляється, як у святкуванні Різдва, яке складається з багатьох різних елементів – колядок з Англії та Австралії, різдвяного дерева з Німеччини, Санти з Європи і парадів з Латинської Америки. І схоже на те, що кожна родина має свої власні унікальні традиції.

Одна з суто американських традицій, що збереглися в Південно-Західній Америці, – це освітлювати дорогу до своїх помешкань тисячами різдвяних вогників. В Сан-Антоніо, штат Техас, вогні розміщено вздовж р. Сан-Антоніо, де саме і відбувається традиційне різдвяне дійство «Лас Пасадас» – двоє молодих людей у ролях Марії та Йосипа йдуть основною дорогою до будиночка, стукаючи в кожні двері, доки хтось не відчинить. Всі співають коляди. В Сан-Пуебло Різдво зустрічають традиційним танцем з переодяганням та маскарадом. На Гаваях прибирають пальми, а в торгових центрах розміщені менехуни – легендарні маленькі люди, яких вважають першими поселенцями на острові. На Різдво вся Америка мерехтить вогнями, а звідусіль линуть колядки. Тут ходять колядники. А діти пишуть листи Санти.

У Коннектикуті є навіть різдвяне поселення, де живе Санта з ельфами, а в Нью-Йорку – маленьке містечко, яке має назву «Пн. Полюс», де є пошта, церква та кузня, щоб змінити підкови оленям. Американці, як і їхні друзі з Європи, надсилають різдвяні привітання друзям і родичам. В оселях ставлять ялинку, прикрашену гірляндами, більшість з яких зроблено власноруч протягом багатьох років. А тоді черга доходить і до подарунків, які також розкривають на Різдво. Після різдвяної Служби родина збирається до купи і дорослі часто п'ють егног – напій, зроблений зі сметани, молока, цукру, збитих яєць та бренді чи рому. В ніч перед Різдвом діти очікують приходу Санти, тому розвішують шкарпетки, щоб Санта наповнив їх. На Різдво їдять традиційні страви – це різдвяна індичка із соусом та картоплею. А на десерт – гарбузовий пиріг, сливовий пудинг та фруктовий торт.

Учень. Австралія

Різдво в Австралії та Новій Зеландії – особливе, адже приходить в кінці їхнього літа. Отож, снігу тут немає, а отже, немає «білого» Різдва! Переважно блакитне небо, яскраве сонячне світло і температура вище 25 °С.

Перше офіційне австралійське Різдво відсвяткували 25 грудня 1788 р. в Сіднейі.

Багато людей відвідують Опівнічну службу, щоб, повернувшись додому, оглянути подарунки, які залишив Санта під різдвяним деревом. Потім малеча лягає спати, залишивши для Санти скляночку молока, а для його оленя – морквину.

Різдво – це час, коли сім'я має бути разом, і всі обмінюються подарунками після відвідин церкви та спільного обіду. Саме на цьому обіді вживаються

традиційні страви: індичка, шинка, свинина і овочі разом з різдвяним пудингом в соусі з бренді.

Враховуючи пору року, коли святкується Різдво, багато людей вживають холодні страви чи «дари морів», влаштовуючи пікніки на пляжах.

У декількох регіонах Австралії встановилася традиція святкування Різдва в липні, який є найхолоднішим місяцем року, серединою їхньої зими. Температура, звісно, далека від типової, та все ж холодніше, ніж в грудні

Учитель. *А чи зможете Ви відгадати країну?*

Напередодні Різдва ... розстеляють біля своїх будинків покривала і колядують. Святкують переважно на пляжі, готуючи страви на грилі. Обмінюються один з одним презентами, грають в крокет, пляжні ігри, купаються. Святкова традиційна вечеря – це холодні страви з морепродуктів, індичка, салат, десерт зі сметани, граната і полуниці.

Вікторина

1. У якій країні виник звичай прикрашати новорічну ялинку, а вже звідти поширився світом? (Німеччина)

2. Італія є батьківщиною ... та (Колядок та різдвяних вертепів)

3. В якій країні найдовший у світі сезон різдвяних свят. Він починається у вересні і закінчується у третю неділю січня. (Філіппіни)

4. Санта-Клаус отримав своє ім'я від голландського «колеги» Сінтерклааса (Святого Миколая)

5. Замість Санта-Клауса в Ісландії подарунки дітям приносять грайливі ..., які люблять попоїсти і пожартувати над людьми. (Ельфи)

IV. Підсумки виховного заходу

Заключне слово вчителя.

Я думаю, що всім сподобалися традиції святкування Різдва в різних країнах світу. А в рідній Україні вже зовсім скоро від будинку до будинку з привітаннями та побажаннями, з вертепом і зіркою підуть колядники, співаючи найкращих у світі пісень:

Ой Ісусе любий, кращий, як ті квіти,
Пригорни до себе нині українські діти.
Щоби були добрі, щоби були щасні,
І розумні, і здорові, мов ті квіти красні.
Ти, Дитино Божа, на пахучім сні,
Дай нам щастя й кращу долю рідній Україні!
З Новим роком та Різдром Христовим!

Всім бажаю щасливого Різдва Христового та смачної куті!

ДЛЯ ПОДАТОК

Навчальне видання

*Мартинчук Інна Іванівна
Отземко Олена Вікторівна*

**Методичний комплекс педагогічної практики для
студентів СО «Бакалавр»
ОП «Історія та археологія»**

*Редактор А. О. Цяпало
Технічний редактор Т. О. Алімова*

Підписано до друку 17.03.2020 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк – цифровий. Умовн. друк. арк. 2,56
Тираж прим. Зам. № 16

Донецький національний університет імені Василя Стуса,
21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру
серія ДК № 5945 від 15.01.2018 р.